

Dante aan de Durme?

(Herman COLE - augustus 2021)

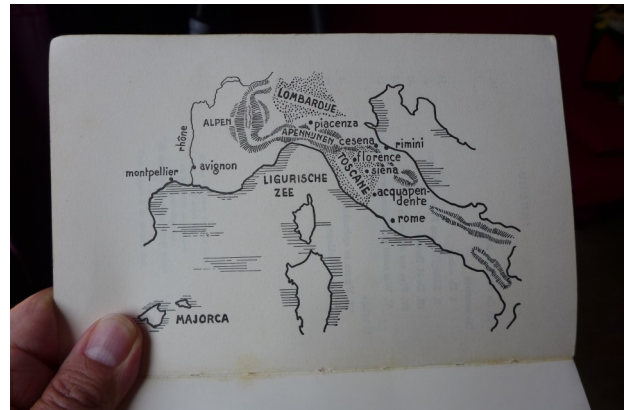
De Anfiteatro-leden die in april-mei jl. meeliepen in de stadsverkenning 'Marinus ontmaskert' pauzeerden halfweg even in het zonnetje in het Sint-Rochushof, een groene doorsteek tussen de Sint-Niklase Mercatorstraat en de Klein Hulststraat. De veertiende-eeuwse pelgrim Rochus kwam daar natuurlijk uitgebreid ter sprake. Tom Lanoye ook, wegens in zijn geboortebuurt. Dante Alighieri niet, al had dat -mits een kleine omweg- ook gekund.

Pestheilige

In 1951 schreef de zestigjarige Hammenaar Filip de Pillecyn -een aristocraat van de taal- de novelle *Rochus*, die hij publiceerde bij 'Boekengilde De Clauwaert' te Leuven. Daarin schildert hij het levensverhaal van een in Montpellier rond 1295 geboren zoon van diepgelovige ouders, die na hun

dood beslist een pelgrimstocht te maken naar Rome. Hij doet dat tegen de wil in van zijn oom Bartholomien Roj. Bij zijn vertrek is hij twintig jaar oud. (Voor dat geboortjaar en voor alle andere gegevens omtrent *Saint-Roch* of *San Rocco* of *São Roque* durf ik mijn hand niet in het vuur te steken; elke bron omtrent deze figuur komt immers met een ander verhaal. Het eerste van de drie Latijnse *vitae* stamt uit de eerste helft van de vijftiende eeuw.)

Aangekomen in Toscane ontmoet Rochus voor het eerst mensen die op de vlucht zijn voor de pest. Hij maakt geen rechtsomkeert, maar trekt resoluut het pestgebied binnen. Aangekomen bij Acquapendente, op een tiental kilometer van het Lago di Bolsena, gaat hij de zieken verzorgen in het godshuis. Wanneer de ziekte afneemt gelooft de bevolking dat ze die gunstige afloop aan Rochus te danken heeft. In Cesena gebeurt later hetzelfde, en nogmaals in Rimini. Na deze omzwervingen bereikt de pelgrim Rome, dat nu ook in de greep van de pest zit. Gedurende drie jaar verzorgt Rochus vol barmhartigheid de pestlijders. Hij wordt er verplicht ook een kardinaal te verzorgen.

Na zijn genezing blijft op diens voorhoofd het kruis zichtbaar waarmee Rochus hem had getekend. Daarover uitermate ontstemd verjaagt de kardinaal zijn weldoener.

Rochus trekt nu noordwaarts, naar Piacenza. Daar wordt hij zélf ziek, waarop hij de stad verlaat en zich terugtrekt in het nabijgelegen woud. Hij geneest echter en terwijl hij aansterkt wordt hij door een jachthond gevoed.

(Nvdr: In welk kerkgebouw je ook belandt, zoek een heiligenbeeld met een hond en je bent bij Rochus.) Eens terug op krachten gaat hij weer naar Piacenza en zet zijn werk voort tot de

ziekte ook daar verdwijnt. Rochus daagt later op in Florence en Siëna, maar vindt geen pest meer. Wanneer hij tot het besef komt dat de ziekte uitgestorven is, voelt hij zich nutteloos en keert hij via Avignon terug naar zijn geboortestad Montpellier. Hij wordt er niet herkend, want niemand ziet in de landloper met de sjofele kleren de neef van gouverneur Bartholomien Roj. Op een vaag vermoeden van spionage wordt Rochus in de kerker gegooid. Lijdzzaam ondergaat hij zijn lot. In vijf lange jaren van langzame vervuiling en volstrekte eenzaamheid glijdt hij de dood in.

Bijzondere ontmoeting ... wel of niet?

Het scheelde in de jaren zestig maar een haartje of ik had als eindwerk aan het Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken te Antwerpen een Italiaanse vertaling van

Rochus gepresenteerd, maar dat werd me door mijn promotor ontraden, ja zelfs verboden. 'Weet je wat je beter kan doen,' sprak ze, 'maak een vergelijkende studie van de vertalingen naar het Nederlands en het Italiaans van de eerste albums van Astérix.' En zo geschiedde in 1969.

Intussen staat mijn exemplaar van de novelle al sinds die tijd in de rekken als een souvenir van mijn studietijd. Ik blies het stof weg. En las. Beslist een ándere ervaring dan wanneer ik het verhaal elektronisch had gelezen via www.dbnl.org/tekst/pill001verz04_01/pill001verz04_01_0052.php.

In diezelfde Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren vond ik overigens een artikel uit het tijdschrift *Vlaanderen* waarin Anton van Wilderode in 1990 verbanden legde tussen het getormenteerde levensverhaal van auteur De Pillecyn en dat van pelgrim Rochus. www.dbnl.org/tekst/vla016199001_01/vla016199001_01_0093.php

In het achttiende hoofdstukje van *Rochus* laat De Pillecyn zijn pelgrim een verrassend moment beleven: het pad van Rochus kruist dat van ... Dante Alighieri. In een mededeling daaromtrent gaf de auteur ooit toe dat die ontmoeting een persoonlijke vondst van hem was, die op geen historische bron teruggaat. De chronologie klopt gewoon niet! Maar wat maakt dat uit.

Laten we het gewoon lezen ....

'[...] En weer namen de Apennijnen hem op. En toen hij afdaalde naar het vlakker wordende land, doorschreed hij het luidruchtig Florence. Hij zag er de tekenen van macht en grootheid, en op de brug hield hij stil; hij zag rondom zich de stenen bogen en de torens en het water waarin al het vergankelijke zich weerspiegelt. In het drukke leven der stad was geen bedreiging van ziekte te bespeuren; hij zette zijn tocht voort tot hij kwam voor de poorten van Siëna. Aan de deur van een taveerne zat een man op een bank. Hij had een kruik wijn voor zich en nuttigde een maal met brood en kaas. Toen Rochus hem wilde voorbijgaan, sprak de man hem toe zonder op te staan van de bank. En Rochus kwam naar hem toe.

- 'Pelgrim,' zei de man, 'ik wil u de gave schenken van Gods barmhartigheid, het brood en de wijn. Zit naast mij en neem uw deel van mijn maal.'

Rochus dankte zwijgend en ging zitten, maar bij het brood dat hij at, dronk hij water uit zijn pelgrimskruik.

Beiden zaten naast elkaar en aten in stilte. De man had een edel en scherp gezicht, zijn dunne, strakke mond en de plooien die in zijn mondhoeken verloren liepen, gaven iets bitters aan zijn trekken.

- 'Gij komt van hoger op.'

Rochus knikte.

De man keek peinzend naar zijn handen.

- 'Hoger op,' zei hij zacht, 'over de bergen en de wouden. Florence.'

En Rochus zegde dat hij langs die stad was gegaan.

- 'Florence,' herhaalde de man, 'ondankbare stad die mij eerde en verneerde, mij, de zoon van uw grootheid en uw grootheid zelf.'

Hij schudde het hoofd in bittere gepeinzen.

- 'Pelgrim,' sprak hij, 'ik ben een

zwerfer zoals gij, en zoals gij eet ik het brood van de genade, en niets is bitterder dan het genadebrood van de machtigen.'

Driftig kneep hij zijn vuisten, en onderdrukte onstuimigheid klonk uit zijn stem. Hij scheen de smartelijke visioenen van zijn leven voor zich op te roepen en hartstochtelijk, als voor zichzelf, sprak hij woorden vol edele klank waarvan de betekenis slechts hier en daar tot Rochus doordrong.

Toen, alsof hij weerkeerde tot de werkelijkheid, keek hij Rochus aan die peinzend luisterde.

- 'Is alles vergeefs,' vroeg hij, 'verbanning en verlies van bezit en jaren van zwerven? Is dit de reis door vagevuur en hel en de boete der zonde?'

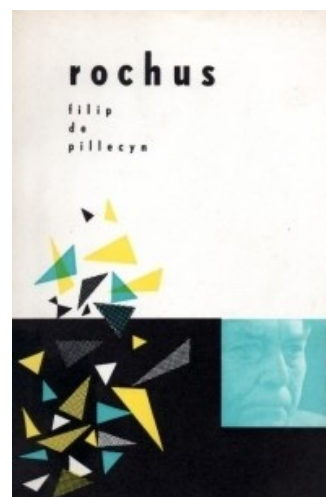
Rochus zag hem aan, getroffen door de grootheid die hij vermoedde in deze man.

- 'Wie verbannen is en zwerft en op zijn zwerftocht God vindt, heeft het doel van zijn tocht bereikt,' zegde hij.

De man knikte uit zijn gedachten. Toen richtte hij het hoofd op.

- 'Ik ben Dante Alighieri,' zei hij trots.

Lang stond het gelaat van deze man in Rochus' gedachten. Hij was zijn naam vergeten, maar hij hoorde in zich weerklinken de verhevenheid van het woord dat als zoete muziek was. [...]

En nog meer Rochus

Tijdens het schrijven van dit stukje bezorgde Anfitatro-bestuurslid Daniëlle Van Gael me een stukje tekst uit de blog www.arts.kuleuven.be/literatuurwetenschap/coronameron van Bart Janssens.

Daarin staat te lezen: '[...] Rochus is een doolaard, een zwerver Gods, een tweede Franciscus, die met de dieren spreekt, zich langs de baan laat drijven en in Siena - ietwat anachronistisch, maar te goed om te laten liggen - de onwillige balling Dante Alighieri tegen het lijf loopt; een idealist die zich, net als zijn auteur, buiten zijn wil opgenomen weet in de stroom der dingen, die getekend en getest wordt, maar niet breekt, vertrouwt op het uiteindelijke oordeel, en zo alsnog thuiskomt: 'Heer, hier ben ik', zei Rochus. 'Kom, Rochus'.'

Rochus is te vinden in de bib van Sint-Niklaas, maar je moet hem wel uit het kelder magazijn laten halen. Sinds 2013 wordt daar trouwens de hele Filip De Pillecyncollectie van Luk Buyle bewaard, met brieven, handschriften, eerste drukken en uniek beeldmateriaal van de auteur en van zijn tijdgeest.

Denk ook nog eens aan *Rochus* en aan Filip De Pillecyn als je straks wandelt waar de Durme uitmondt in de Schelde. Het monument dat beeldhouwer Albert Poels -ja, die van het Reynaertbeeld (1958) in het Sint-Niklase stadspark- daar mocht optrekken toont o.a. de statige soldaat Johan die richting Hamme kijkt, de schone Leda en de veerman uit *De Veerman en de Jonkvrouw en ...* de pestlijder Rochus met een hond die zijn wonden likt.

Op de website www.filipdepillecyn.be van het begin 2003 opgerichte Filip De Pillecyncomité van Hamme lees ik hoe ze zich tot doel stellen het leven en het werk van de schrijver (weer) in de kijker te plaatsen. Zo presenteerde het comité in juni 2017 een bibliofiele editie van *Rochus* in de ... Sint-Rochuskerk van Sombeke. De editie bevat een kleurenzeefdruk en acht illustraties van kunstenaar Lieve Janssen. De Hamse Cantory vertolkte die avond o.a. het pestlied van Huldrych Zwingli uit 1519.

https://youtu.be/OY_cvjChSu4

